
Kam zmizela univerzitní žezla

Kam zmizela univerzitní žezla

25. 4. 2012; autor: doc. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.; rubrika: i-Forum informuje

Na právě probíhající výstavě Cesty filozofie a práva 1882–2012 v Křížové chodbě Karolina poutají pozornost mezi jinými exponáty také fotografie univerzitních žezel, tradičních výsostných a reprezentativních znaků Univerzity Karlovy.

Hlavice univerzitních žezel neznámých od roku 1945. Zleva: filozofická fakulta, lékařská fakulta, rektorské žezlo, právnická fakulta, teologická fakulta (Nakladatelství Karolinum)

Rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou Karlo-Ferdinandovu univerzitu a německou Karl-Ferdinands-Universität v roce 1882 vyvolalo mimo jiné otázku, která z nich bude nadále užívat historická žezla – rektorské a čtyři fakultní (teologické, právnické, lékařské a filozofické). Stávající žezla (sceptra) za sebou v té době měla poměrně složitý umělecko-historický vývoj, odpovídající peripetím univerzitních dějin.

Právnická a lékařská fakulta nerozdělené univerzity užívaly před rokem 1882 žezla, jejichž rukojeti pocházely ještě z předhusitské doby. Tato dvě původně gotická žezla (stylově podobná například žezlům krakovské nebo heidelberské univerzity) reprezentovala v 15. a 16. století zřejmě rektorský úřad a artistickou fakultu v Karolinu. Jejich stylový vývoj

byl v pobělohorské době, kdy sloučením původního Karlova vysokého učení a jezuitské univerzity v Klementinu vznikla čtyřfakultní Karlo-Ferdinandova univerzita a žezla přešla na obnovené světské fakulty (právníckou a lékařskou), završen přidáním barokních hlavic, upravovaných ještě v polovině 18. století (císařská koruna protnutá žezlem a mečem na právníckém žezle; archanděl Rafael a pelikán krmící mláďata vlastní krví na lékařském žezle).

Rektor spojené univerzity po roce 1654 užíval původní rektorské žezlo předbělohorské jezuitské univerzity v Klementinu, které bylo zhotoveno v renesančním stylu a v polovině 18. století dotvořeno přidáním hlavice zakončené krucifixem. Filozofická a teologická fakulta spojené univerzity používaly nově zhotovená žezla barokní, ozdobená dekorativními hlavicemi (orel sv. Jana Evangelisty a slunce na teologickém žezle, koule – symbol universa – a slunce na žezle filozofickém).

Protože vedení německé univerzity, v jejímž držení byl soubor žezel v roce rozdělení, odmítlo historické rektorské žezlo zapůjčit pro inauguraci prvního rektora české univerzity, bylo rozhodnuto o zhotovení nové sady žezel pro českou univerzitu. Rektorské žezlo a scepra tří fakult (právnícké, lékařské, filozofické) byla zhotovena roku 1883 pražským zlatníkem Janem Tenglerem a po opožděném rozdělení teologické fakulty roku 1891 bylo pořízeno nové žezlo i pro ni. Tato „česká“ sada žezel byla zhotovena v historizujícím stylu odpovídajícím konci 19. století, nové insignie tedy nebyly kopiemi historické sady, která zůstala v držení německé univerzity.

Výstava Cesty filozofie a práva 1882–2012 je návštěvníkům zdarma přístupná až do 13. května v Křížové chodbě Karolina

Po vzniku ČSR byl nově upraven poměr obou pražských univerzit zákonem z roku 1920, na základě něhož měla být historická žezla předána do držení Univerzity Karlovy (jak zněl nově – a teprve nyní – oficiální název české univerzity). Pro obstrukce Německé univerzity (nový oficiální název) došlo k předání žezel až po sérii nacionalistických studentských nepokojů z obou stran (tzv. insigniáda) a zprostředkování ministerstva školství v roce 1934. To také dalo ve stejné době (1937) zhotovit další – v pořadí již třetí – sadu žezel pro Německou univerzitu, opět stylově odlišnou od předchozích dvou sad. (Další dvě nová žezla byla mezitím zhotovena ve dvacátých letech pro nově vzniklé přírodovědecké fakulty obou pražských univerzit.)

Spor o insignie vyvrcholil v době nacistické okupace, kdy byla historická žezla původní Karlo-Ferdinandovy univerzity převzata opět Německou Karlovou univerzitou (nový název v letech 1939–1945). Obě sady, momentálně v držení

německé univerzity (historická plus nejnovější z třicátých let), byly vedením této univerzity krátce před koncem války (v dubnu 1945) zabaleny spolu s velkou částí univerzitního archivu a odvezeny z Prahy. Spolehlivé stopy po transportu univerzitního archivu a insignií končí koncem války na vybombardovaném plzeňském nádraží. Od té doby jsou původní insignie (a archiválie) nezvěstné, přes opakované pátrání úřadů, spekulace historiků i „objevy“ různých obskurních hledačů pokladů.

Vývoj žezel ovšem touto tragickou ztrátou neskončil, s rozvojem Univerzity Karlovy a vznikem nových fakult po roce 1945 i po roce 1989 byla postupně zhotovena ještě žezla Fakulty tělesné výchovy a sportu (1954), Matematicko-fyzikální fakulty (1979), Farmaceutické fakulty (1982), Husitské teologické fakulty (1997) a Fakulty humanitních studií (2005), odpovídající vždy stylově době svého vzniku. Pedagogická fakulta a Fakulta sociálních věd užívají společně žezlo původně patřící německé přírodovědecké fakultě, které Němci nějakou náhodou v roce 1945 neodvezli.

Autor je ředitelem Ústavu dějin UK a archivu UK

Rozdělení univerzity konečně umožnilo studovat v národním jazyce

Výstava odhaluje skrytá tajemství dvou budov Univerzity Karlovy